

ALPBIONET2030

Integrative Alpine wildlife and habitat management for the next generation

Analiza kmetijske krajine ter vključevanja v
kmetijsko okoljske ukrepe na območju TNP

Janez Bergant, dr. Tanja Travnikar, dr. Irena Bertoncej

Ljubljana, 2019

1 OHRANJANJE BIOTSKE PESTROSTI V KMETIJSKI KRAJINI

Na nivoju Evrope je bilo leta 2011 v prilogi 1 Habitatne direktive vključenih 231 habitatnih tipov evropskega pomena od katerih je obstoj 63 habitatnih tipov (27,3 %) odvisnih od kmetijskih aktivnosti (Halada, Evans, Romão, & Petersen, 2011). Znotraj teh je obstoj 23 habitatnih tipov (10,0 %) povsem odvisnih od kmetijske obdelave (večinoma travniški habitatni tipi), za 40 habitatnih tipov (17,3 %) pa različne kmetijske prakse izboljšajo njihovo stanje in podaljšajo trajanje njihovega obstoja (Halada et al., 2011).

Po metodologiji, ki so jo opisali Halada et al., 2011, smo pregledali tudi 60 habitatnih tipov evropskega pomena v dveh biogeografskih regijah v Sloveniji (skupno 89 podtipov), ki so bili leta 2013 vključeni v poročanje po 17. členu direktive o habitatih. Od skupno 60 habitatnih tipov jih je 7 (11,7 %) povsem odvisnih od kmetijske obdelave, za 9 habitatnih tipov (15,0 %) pa različne kmetijske prakse izboljšajo stanje. Iz poročila po 17. členu Direktive o habitatih iz leta 2013 je razvidno tudi, da je od skupno 18 travniških podtipov v dveh biogeografskih regijah v Sloveniji 50 % v slabem stanju, nadaljnjih 22,2 % v neugodnem in samo 27,8 % v ugodnem stanju.

Izgubo biotske pestrosti v kmetijski krajini povzročata dva nasprotna si pojava in sicer na eni strani intenzifikacija kmetijstva in na drugi strani opuščanje kmetovanja, ki vodi v zaraščanje z gozdom. Kmetijstvo namreč vpliva na biotsko pestrost na dveh različnih nivojih: na lokalnem nivoju zaradi razlik v oranju, namakanju, rabi gnojil in FFSjev ter na pokrajinskem nivoju zaradi razlik v površini pol naravnih ali naravnih habitatov (Gonthier et al., 2014; Tschamtker, Klein, Krüss, Steffan-Dewenter, & Thies, 2005). V svojem preglednem članku so Gonthier in sodelavci ugotovili, da manj intenzivna kmetijska raba na lokalnem nivoju poviša vrstno pestrost rastlin, ki imajo zelo omejeno mobilnost. Na vrstno pestrost dobro mobilnih vretenčarjev pa je pozitivno vplivala raznolikost kmetijske rabe na pokrajinskem nivoju z višjim deležem površin naravnih in pol naravnih habitatov. Vrstna pestrost nevretenčarjev je bila odvisna od gospodarjenja na obeh nivojih (Gonthier et al., 2014). Podobno so Billeter in sodelavci (Billeter et al., 2007) ugotovili, da so se različne skupine živih bitij različno odzivale na spremembe v upravljanju kmetijske krajine, vrstna pestrost vseh skupin pa je bila višja v pokrajinah z višjim deležem naravnih in pol naravnih habitatov.

Leta 2017 je bilo v Sloveniji v uporabi 481.415 ha kmetijskih zemljišč, kar je 23,7 % površine države (Pintar, Marjeta et al., 2018). Od tega je bilo 75,4 % kmetijskih zemljišč v uporabi na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijsko pridelavo, od tega kar 55,7 % v gorskih območjih (Pintar, Marjeta et al., 2018). Na nivoju EU je delež kmetijskih zemljišč v uporabi na območjih z omejenimi dejavniki bistveno nižji in sicer 57 %. Posledično je v Sloveniji vrednost kmetijskih zemljišč nižja, dohodki iz kmetijstva so nižji in povprečna starost kmetov je višja (Terres et al., 2013), kar pomeni višjo stopnjo opuščanja kmetijskih zemljišč in posledično izgubo biotske pestrosti v kmetijski krajini.

Evropsko omrežje Natura 2000 območij je največje koordinirano omrežje zavarovanih območij na svetu, njegov namen pa je dolgoročno ohranjanje zavarovanih vrst in habitatov v Evropi. V letu 2016 je bilo v Sloveniji v mrežo Natura 2000 uvrščenih 355 območij s skupno površino 768.433 ha, kar je 37,2 % površine države. Po podatkih iz 2010 večino (70 %) površin v območjih Natura 2000 pokrivajo gozdovi, 30 % pa predstavljajo negozdne površine (Žvikart, Mateja, 2010). Od negozdnih površin je približno 15 % travišč, na katerih se lahko kmetje vključijo v kmetijsko okoljske ukrepe.

2 EKOLOŠKA POVEZLJIVOST HABITATOV V KMETIJSKI KRAJINI

Poleg izgube pol naravnih habitatnih tipov, katerih obstoj je odvisen od ekstenzivnih kmetijskih praks, vrste dodatno ogroža tudi fragmentacija in posledična izolacija. V procesu fragmentacije se večja neprekinjena površina habitata spremeni v večje število manjših zaplat, ki so med seboj različno oddaljene in zato izolirane (Wilcove, McLellan, & Dobson, 1986). Raziskovalci so predlagali vzpostavitev oz. ohranjanje naravnih ali pol naravnih elementov v krajini kot so koridorji ali stopni

kamni, ki zmanjšajo negativne vplive fragmentacije (Beier & Noss, 1998; Chetkiewicz, Clair, & Boyce, 2006). Taki elementi v krajini omogočijo izmenjavo organizmov med izoliranimi zaplatami in tako zmanjšajo negativne vplive »inbreedinga«, omogočijo ponovno kolonizacijo »izpraznjenih« zaplat habitata, vzdržujejo sezonske migracije, razširjanje vrst na nova področja in omogočijo premike arealov vrst. Fragmentacija in izolacija sta lahko problematični tudi za pol naravne habitatne tipe v kulturni krajini in z njimi povezane vrste (Saran, Dusza-Zwolińska, & Gamrat, 2019; Steffan-Dewenter & Tschardt, 2002).

3 UKREPI ZA OHRANJANJE BIOTSKE PESTROSTI V KMETIJSKI KRAJINI

Ohranjanje biotske pestrosti na kmetijskih površinah zahteva prilagojene kmetijske prakse, ki za kmete pomenijo izgubo dohodka. Ukrepi za ohranjanje biotske pestrosti na privatnih zemljiščih so lahko prostovoljni ali pa obvezni. Prostovoljni ukrepi so družbeno bolj sprejemljivi, vendar pogosto ne dosegajo zadostnega vključevanja kmetov za doseganje zelenih naravovarstvenih ciljev (Kamal, Grodzińska-Jurczak, & Brown, 2015). Po drugi strani so obvezni ukrepi boljši za doseganje zelenih naravovarstvenih ciljev, vendar je njihova družbena sprejemljivost nižja (Kamal et al., 2015).

Skupna kmetijska politika Evropske unije že od leta 1992 vključuje različne reforme, ki finančno spodbujajo prilagojene kmetijske prakse (*Science for Environment Policy Agri-environment schemes: how to enhance the agriculture-environment relationship.*, 2017). Kmetijsko okoljski ukrepi so ena od takih reform, ki so obvezni za države in regije, vendar prostovoljni za kmete. Ukrepi so zavezujoči za obdobje najmanj 5 let in so v različnih državah EU prilagojeni na lokalni, regionalni ali državni ravni. Kmetijsko okoljske ukrepe sofinancirajo države članice in v obdobju 2007 – 2013 je bilo za te ukrepe namenjenih skoraj 20 milijard evrov (22 % sredstev Programa razvoja podeželja).

4 KMETIJSKO OKOLJSKI UKREPI V SLOVENIJI

Za kmetijski sektor v Sloveniji, za razliko od gozdarstva, ne obstajajo upravljavski načrti, ki bi upoštevali doseganje naravovarstvenih ciljev. Zato so specifični naravovarstveni ukrepi v kmetijski krajini podprti s strani Programa razvoja podeželja v obliki subvencij za kmete, ki izvajajo prilagojene kmetijske prakse. V Sloveniji so to kmetijsko okoljski ukrepi, v katere se kmetje vključujejo prostovoljno.

Prilagojene kmetijske prakse, ki ugodno vplivajo na okolje ter prispevajo k ohranjanju ugodnega stanja vrst in njihovih habitatov, finančno podpirajo ukrepi druge osi Programa razvoja podeželja. V programskem obdobju **2007 – 2013 so bila to Kmetijsko okoljska plačila (KOP)**, ki so bila razdeljena v 3 skupine in so skupno obsegala 25 operacij. Ukrepi KOP so bili po definiciji namenjeni "popularizaciji kmetijske pridelave, ki ustreza potrebam potrošnikov ter varuje zdravje ljudi, zagotavlja trajnostno rabo naravnih virov in omogoča zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje. KOP ukrepi ohranjajo naravne danosti, biotsko raznovrstnost, rodovitnost tal in tradicionalno kulturno krajino ter varujejo zavarovana območja."

V programskem obdobju **2014 – 2020 so to Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila (KOPOP)**, ki jih sestavlja 19 operacij. Ukrep Ekološko kmetovanje se v novem programskem okolju izvaja kot samostojen ukrep in ni več del ukrepa KOPOP plačil. Po definiciji so ukrepi KOPOP namenjeni "ohranjanju in spodbujanju nadstandardnih kmetijskih praks, ki predstavljajo višje zahteve od običajne kmetijske prakse. Podpora je tako namenjena tistim kmetijskim gospodarstvom, ki pri gospodarjenju s kmetijskimi zemljišči prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti in krajine, varovanju vodnih virov ter s prilagoditvijo kmetovanja prispevajo k blaženju in prilagajanju podnebnim spremembam."

V obeh programskih obdobjih je bilo razpisanih 12 KOP/KOPOP ukrepov, ki so obdržali podobne vsebinske cilje in so zato med obdobji primerljivi (Tabela 1). V seznam smo vključili tudi ukrep Ekološko kmetovanje, ki je v obdobju 2014 – 2020 sicer razpisan, vendar ni več vključen med KOPOP ukrepe, ampak je samostojen ukrep.

Tabela 1 Seznam dvanajstih KOP/KOPOP ukrepov, ki so bili razpisani v obdobjih 2007 – 2013 in 2014 – 2020 ter njihove oznake v obeh obdobjih. Oznake vključujejo tudi podukrepe.

Naziv ukrepa	Oznaka ukrepa v obdobju 2007 – 2013	Oznaka ukrepa v obdobju 2014 - 2020
Košnja grbinastih travnikov	GRB	KRA_GRB
Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov	HAB	HAB_KOS, HAB_ORGG, HAB_MRVA, HAB_NPAS
Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali	PAS	GEN_PAS
Planinska paša	PP, PPP	KRA_CRED, KRA_PAST
Košnja strmih travnikov	S35, S50	KRA_S50
Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin	SOR	GEN_SOR, GEN_SEME
Ohranjanje steljnikov	STE	STE_KOS, STE_NPAS
Ohranjanje habitatov ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov (Natura 2000)	VTR	VTR_KOS VTR_NPAS
Travniški sadovnjaki	TSA	KRA_VTSA, KRA_MEJ
Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri	ZVE	KRA_OGRM, KRA_VARPP, KRA_VARPA
Ohranjanje traviščnih habitatov metuljev	MET	MET_KOS, MET_NPAS, MET_MRVA
Ekološko kmetovanje	EK, EKP	EK

5 ANALIZA KMETIJSKE KRAJINE NA OBMOČJU TNP

5.1 Prostorske baze podatkov

Za prostorske analize smo uporabili **evidenco dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč**, ki jo vodi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, vsebina pa je določena v Pravilniku o evidenci dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč.

Register kmetijskih gospodarstev (RKG) je zbirka podatkov o kmetijskih gospodarstvih v Republiki Sloveniji. Vpis v register kmetijskih gospodarstev omogoča vodenje podatkov o kmetijskih gospodarstvih in **uveljavljanje raznih pravic, kot so na primer ukrepi kmetijske politike**. Vpis v register kmetijskih gospodarstev (RKG) je obvezen za kmetijska gospodarstva na območju Republike Slovenije (RS), ki izpolnjujejo vsaj enega med naslednjimi pogoji:

- v skladu s predpisi so zavezana za vpis v zbirke podatkov z delovnega področja ministrstva,
- uveljavljajo finančne podpore ali kakršnekoli druge ukrepe kmetijske politike,
- za opravljanje kmetijske dejavnosti so vpisana v uradne evidence ali registre,
- v uporabi imajo najmanj 1 hektar zemljišč, ki po evidenci dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč sodijo med kmetijska zemljišča ali najmanj 0,1 hektarja oljčnikov, najmanj 0,2 hektarja intenzivnega sadovnjaka, 0,1 hektarja jagodičja ali lupinarja oziroma hmeljišče,

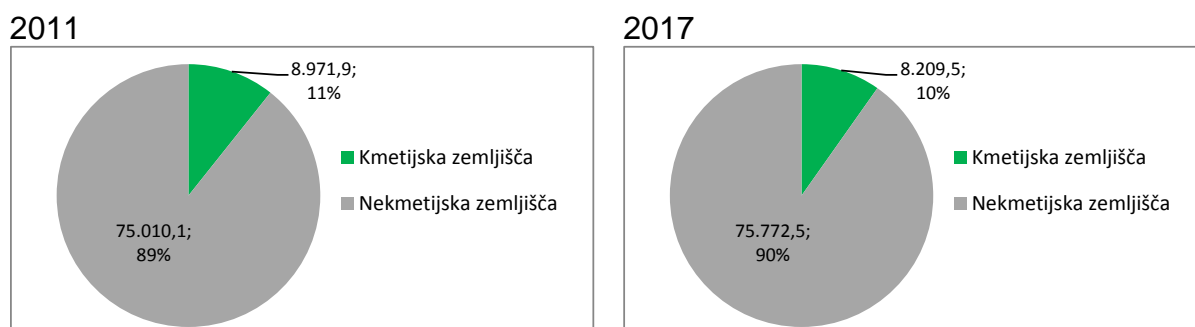
- tržijo pridelke, ki jih pridelujejo.

V RKG lahko kmetje vpišejo tudi ostala kmetijska gospodarstva, ki ne izpolnjujejo nobenega od navedenih pogojev. Pri vpisu zemljišč kmetijskega gospodarstva v RKG se na ortofoto posnetek višjeje meje posameznih grafičnih enot rab kmetijskega gospodarstva (GERK).

Uporabili smo tudi prostorske podatke Agencije RS za kmetijske trge in razvoj podeželja (ARSKTRP) o **oddanih zahtevkih subvencijskih vlog**, ki so prispele na javne razpise za ukrepe Programa razvoja podeželja v obdobjih 2007 – 2013 in 2014 - 2020.

5.2 Raba tal na območju TNP

Naravnogeografske razmere na območje TNP za kmetijstvo niso idealne. Zlasti zaradi razgibanega reliefa in klimatskih razmer. Kmetijstvo se je prilagodilo na dane razmere s tem, da se usmerja večinoma v živinorejo in ekstenzivno rabo kmetijskih zemljišč. Kmetje gojijo rastlinske vrste/proizvode, ki so odporni na hladnejše podnebne razmere. Druge gospodarske dejavnosti imajo na območju TNP zato večji pomen in obsegajo večji relativni delež površin. Podatki o rabi tal za leti 2011 in 2017 to tudi potrjujejo (Slika 1). Kmetijska zemljišča na območju TNP so v letu 2011 obsegala 8.972 ha (11% površine TNP), v letu 2017 pa 8.209 ha (10% površine TNP). Primerjava obeh let kaže zmanjšanje obsega kmetijskih zemljišč za 762 ha od leta 2011 do leta 2017, kar pomeni povprečno zmanjšanje kmetijskih zemljišč za 127 ha/leto.

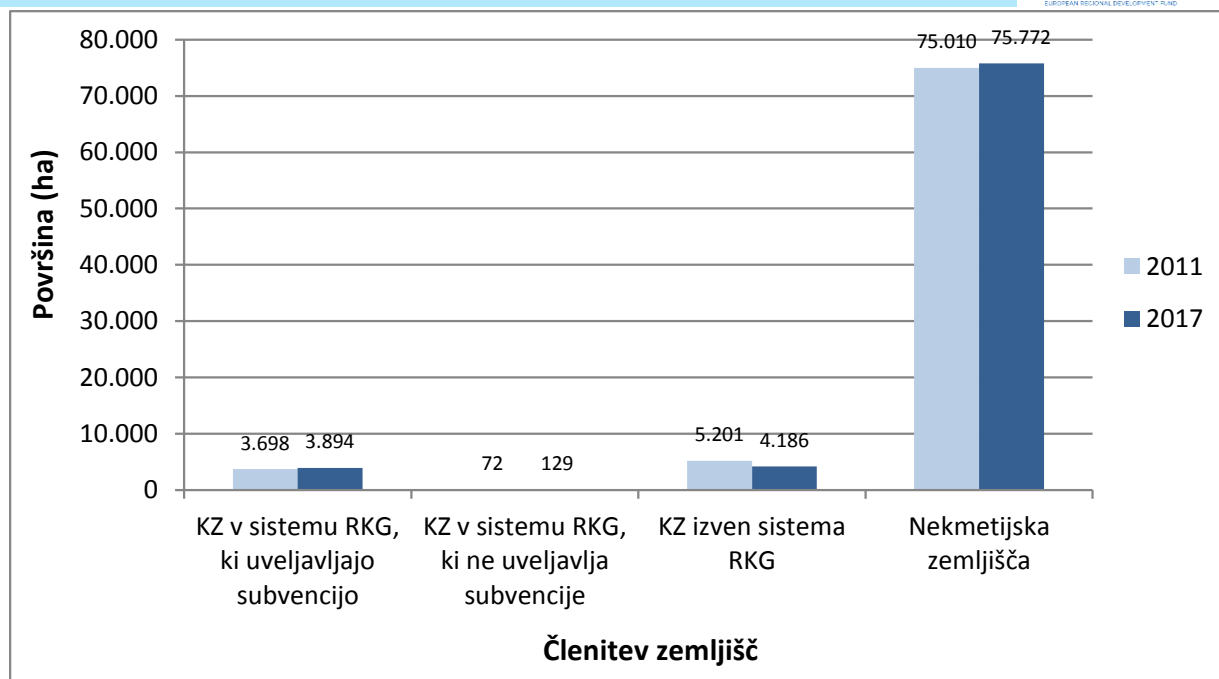

Slika 1 Površina (ha) in delež kmetijskih in nekmetijskih zemljišč na območju TNP v letih 2011 in 2017.

V primerjavi s Slovenijo, kjer je sta v register kmetijskih gospodarstev (RKG GERK) vpisani v povprečju 2 kmetijski zemljišči od treh se kmetje v TNP ne vključujejo v RKG v takšni meri. V Sloveniji je namreč v povprečju 70 % kmetijskih zemljišč vpisanih v register kmetijskih gospodarstev (RKG), v TNP pa je bila v letu 2017 od skupnih 8.209 ha kmetijskih zemljišč vpisana približno polovica (4.023 ha oz. 49 %; Slika 2). V letu 2011 je bil delež še nekoliko nižji; od skupno 8.971 ha je bilo v RKG vpisanih 3.770 ha, kar je 42 % kmetijskih zemljišč (Slika 2).

V letu 2017 je imelo kar 97 % v RKG vpisanih kmetijskih zemljišč v TNP uveljavljeno pravico do subvencije zaradi vključevanja v sistem ukrepov skupne kmetijske politike. To je skupno 3.894 ha, kar pomeni da so kmetje v povprečju za vsakih 30 ha kmetijskih zemljišč, kjer so uveljavili subvencijo, imeli 1 ha površin, kjer te pravice niso uveljavili (Slika 2).

V letu 2011 je bilo v TNP skupnih površin z uveljavljeno subvencijo po površini sicer manj kot v letu 2017 (3.698 ha), vendar je bil delež kmetijskih zemljišč s subvencijami 98 % vseh v RKG vpisanih kmetijskih zemljišč.

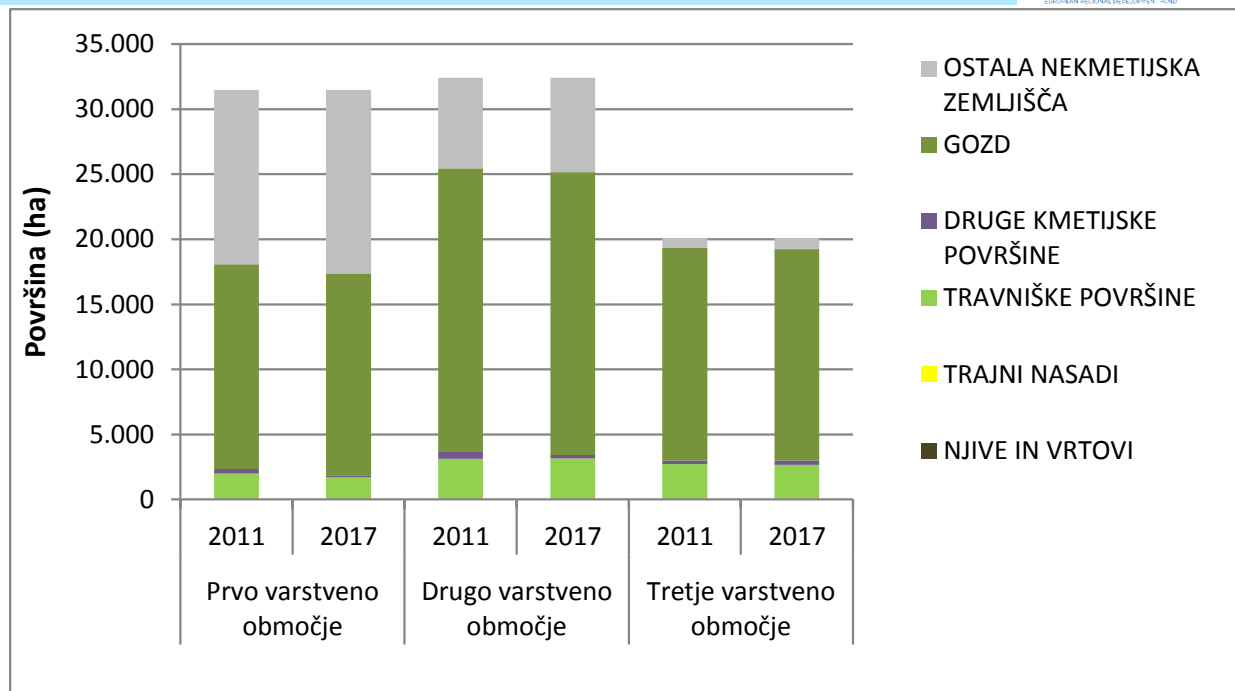
Slika 2 Primerjava površine (ha) nekmetijskih in kmetijskih zemljišč na območju TNP v letih 2011 in 2017. Za kmetijska zemljišča (KZ) so podane površine izven sistema registra kmetijskih gospodarstev (RKG), površine vpisane v RKG, ki so uveljavljale subvencije in površine vpisane v RKG, ki niso uveljavljale subvencij.

5.3 Raba tal v treh varstvenih območjih TNP

Analiza rabe tal v treh varstvenih območjih TNP je pokazala, da v vseh treh varstvenih območjih prevladuje gozd, večjih razlik med leti 2011 in 2017 pa ni bilo (Slika 3). Polovico površine prvega varstvenega območja TNP so v letu 2017 obsegali gozdovi (15.559 ha), s 45 % so jim sledila ostala nekmetijska zemljišča (14.123 ha; Slika 3). Skupaj ti dve kategoriji obsegata 94 % površine prvega varstvenega območja TNP. Kmetijskih zemljišč je bilo samo 6 % oz. 1.805 ha, med katerimi prevladujejo travniške površine. Njiv in trajnih nasadov tu ni.

V drugem varstvenem območju, ki le rahlo presega površino prvega, kar dve tretjini pokrivajo gozdovi. Zaradi nekoliko nižjih nadmorskih višin in manj strmega reliefa je ostalih nekmetijskih zemljišč v primerjavi s prvim varstvenim območjem manj (22 % oz. 7.267 ha). Kmetijska zemljišča tu zavzemajo približno enkrat večjo površino kot v prvem varstvenem območju (3.416 ha oz. 11 %; Slika 3). Od kmetijskih zemljišč prevladujejo travniške površine, pojavijo pa se že njive ter trajni nasadi.

Tretje varstveno območje je po obsegu najmanjše, obsega namreč dve tretjini površin prvih dveh območij. Gozd je tu z 81 % oz. 16.250 ha prevladujoča raba. V tretjem varstvenem območju je najvišji delež kmetijskih površin (v letu 2017 smo beležili 2.988 ha KZ oz. 15 %) med katerimi ponovno prevladujejo travniške površine (87 %; Slika 3). Močno upadejo površine in delež ostalih nekmetijskih zemljišč (Slika 3).

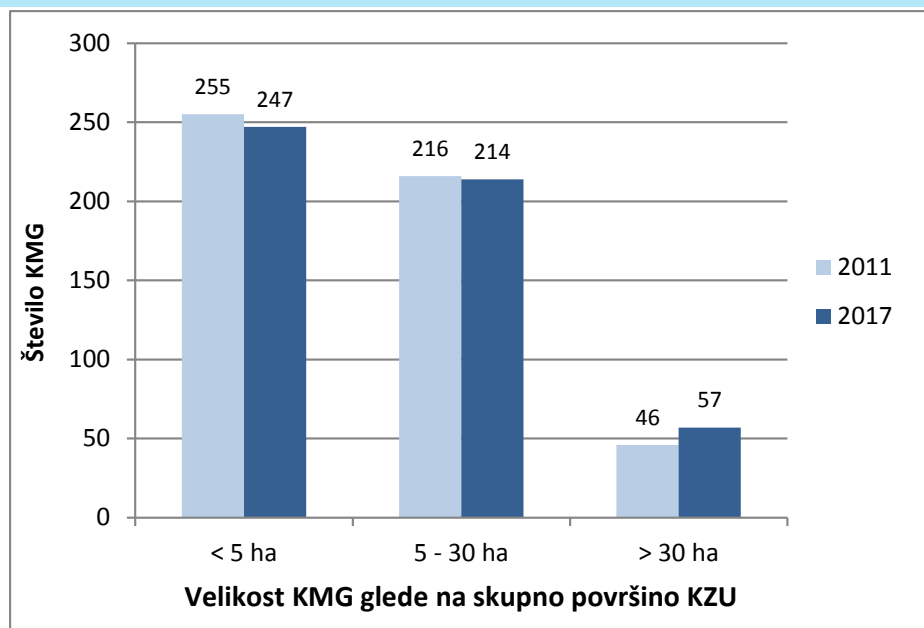

Slika 3 Primerjava površin kategorij rabe tal (ha) v treh varstvenih območjih TNP v letih 2011 in 2017.

5.4 Število in velikost kmetijskih gospodarstev na območju TNP

Analiza podatkov kmetijskih gospodarstev, ki so vpisana v register kmetijskih gospodarstev je pokazala, da je na območju TNP v letu 2011 kmetovalo 517 kmetijskih gospodarstev, ki so skupaj obdelovala 41 % kmetijskih zemljišč v TNP. **Pri tem smo upoštevali vsa kmetijska gospodarstva, ki imajo znotraj TNP vsaj eno zemljišče vpisano v RKG. Pri analizi pa smo upoštevali tudi vsa njihova kmetijska zemljišča izven meja TNP.** V letu 2017 jih je kmetovalo 518 in skupaj so obdelovali 47 % kmetijskih zemljišč v TNP. Iz podatkov, ki so nam trenutno na voljo ne moremo ugotoviti, koliko je še dodatnih kmetov, ki so obdelovali kmetijska zemljišča in niso prijavljeni v RKG.

Povprečna velikost prijavljenih kmetijskih gospodarstev, ki so imela znotraj TNP vsaj eno zemljišče vpisano v RKG, je v letu 2017 znašala 11,8 ha (518 kmetijskih gospodarstev je obdelovalo skupno 6.090,8 ha), kar je po podatkih KIS iz leta 2016 več kot povprečna slovenska kmetija (6,9 ha) (Pintar, Marjeta et al., 2018). Vendar je v tem primeru povprečje varljivo saj velikost kmetijskih gospodarstev ni normalno razporejena. Večina kmetijskih gospodarstev (49 % v 2011 in 48 % v 2017) je obdelovala manj kot 5 ha kmetijskih zemljišč (Slika 4). Nekoliko manj je bilo kmetij, ki skupno obdelujejo med 5 in 30 ha kmetijskih zemljišč (42 % v 2011 in 41 % v 2017), zelo malo pa takšnih, ki obdelujejo več kot 30 ha kmetijskih zemljišč (9 % v 2011 in 11 % v 2017; Slika 4). To potrjuje tudi vrednost tretjega kvartila, ki kaže, da je več kot 10,5 ha KZ obdelovalo samo 25 % kmetijskih gospodarstev. Najmanjša kmetija v TNP je obdelovala 0,9 ha, največja pa kar slabih 380 ha.

Slika 4 Število kmetijskih gospodarstev v TNP vpisanih v RKG v treh velikostnih kategorijah glede na skupno površino kmetijskih zemljišč, ki so jih obdelovala v letih 2011 in 2017.

V prvem varstvenem območju TNP je tako v letu 2011 kot tudi v letu 2017 kmetovalo 21 različnih kmetijskih gospodarstev. Tabela 2 prikazuje število kmetijskih gospodarstev glede na površino kmetijski zemljišč (ha) znotraj prvega varstvenega območja in delež, ki jih ta zemljišča predstavljajo od skupnih kmetijskih zemljišč posameznega kmetijskega gospodarstva. S pomočjo te tabele lahko ugotovimo, na koliko kmetijskih gospodarstev ima Zakon o Triglavskem narodnem parku (Uradni list RS, št. 52/10, 46/14 – ZON-C in 60/17) in z njim povezane omejitve kmetovanja v prvem varstvenem območju, največji vpliv. Za ta namen smo vpliv na kmetijska gospodarstva definirali v treh stopnjah (zelena, rumena in oranžna barva). Največji vpliva zagotovo čutijo tista kmetijska gospodarstva, ki na prvem varstvenem pasu obdelujejo velike površine, hkrati pa ta zemljišča predstavljajo zelo visok delež vseh njihovih kmetijskih zemljišč (oranžna barva). V letu 2011 je bilo takšnih kmetijskih gospodarstev 10, v letu 2017 pa 8. Na drugi strani so kmetijska gospodarstva, čigar površine predstavljajo manjši delež njihovih skupnih kmetijskih zemljišč oz. obdelujejo manj kot 2 ha kmetijskih zemljišč v prvem varstvenem območju (zelena barva).

Iz opisanega lahko priporočimo, da naj upravljavec kmetijskega prostora na območju TNP prioritarno obravnava tista kmetijska gospodarstva, ki zaradi predpisov za varovanje narave čutijo največji vpliv na kmetovanje.

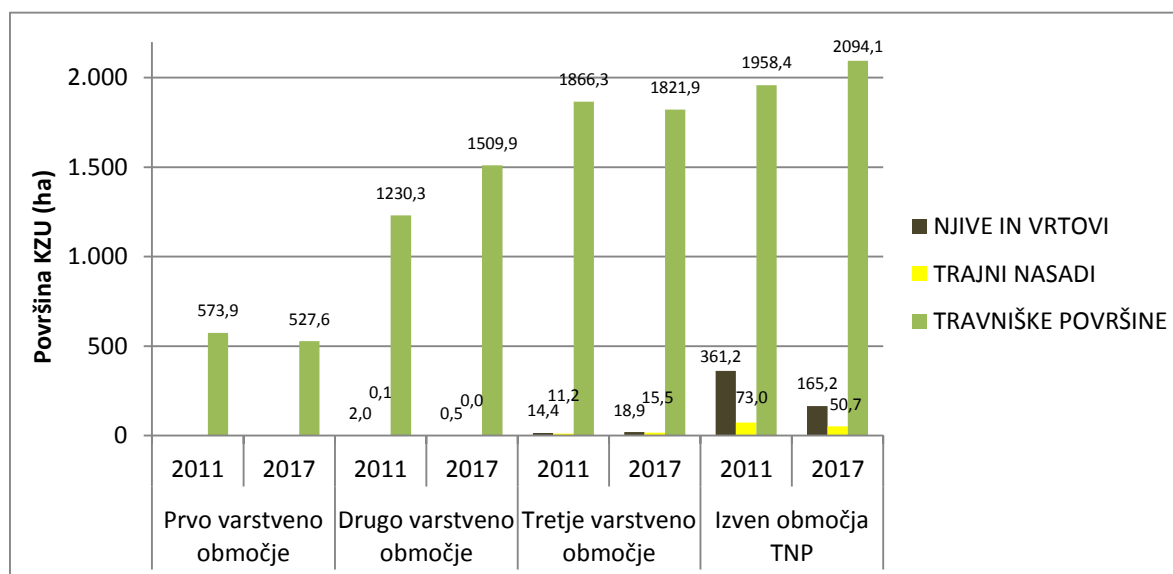
Tabela 2 Število kmetijskih gospodarstev glede na površino kmetijski zemljišč (ha) ter glede na delež površine kmetijskih zemljišč, ki se nahajajo znotraj prvega varstvenega območja TNP.

Število KMG na 1. varstvenem območju TNP	2011						2017					
	< 20 %	20 - 40 %	40 - 60 %	60 - 80 %	> 80 %	Skupaj	< 20 %	20 - 40 %	40 - 60 %	60 - 80 %	> 80 %	Skupaj
Površina (ha)	%	%	%	%	%	Skupaj	%	%	%	%	%	Skupaj
< 0.5 ha	4					4	1					1
0.5 - 2 ha	1	1				2	2					2
2 - 5 ha	1					1	1		1			2
5 - 10 ha	1					1	1	1	1			3
> 10 ha			1	2	10	13			3	2	8	13
Skupaj	7	1	1	2	10	21	5	1	5	2	8	21

5.5 Primerjava površine kmetijskih zemljišč, ki jih kmetijska gospodarstva obdelujejo znotraj in izven meja TNP

Od kmetijskih gospodarstev, ki so uveljavljala subvencijo v letu 2017 na območju TNP so daleč največje površine v vseh treh varstvenih conah in tudi izven TNP zavzemale travniške površine (Slika 5). V prvem varstvenem pasu TNP je to edina raba, ki se pojavi. V letu 2017 se v drugem varstvenem pasu pojavijo njive in vrtovi ter trajni nasadi, vendar so njihove površine praktično zanemarljive (0,5 ha). Nekoliko večje površine njiv in vrtov so v tretjem varstvenem pasu (19 ha). Večje so tudi površine trajnih nasadov (16 ha). Izven območja TNP imajo kmetje večinoma travniške površine, pričakovano pa močno porastejo njivske površine, ki so v letu 2017 zavzemale 165 ha (Slika 5). Zaznali smo močan upad njivskih površin izven območja TNP v primerjavi z letom 2011, ko je bilo teh površin enkrat več (361 ha; Slika 5). Razloga za ta upad ne poznamo.

Slika 5 Raba tal kmetijskih zemljišč v treh varstvenih območjih TNP ter izven TNP, ki jih obdelujejo kmetje, ki imajo vsaj eno zemljišče znotraj TNP (takih kmetov je bilo v letu 2017 518).

6 ANALIZA VKLJUČEVANJA KMETOV V KMETIJSKO OKOLJSKE UKREPE TER PRIMERJAVA MED OBDOBJI 2007-2013 IN 2014-2020

Analizirali smo skupino 12 ukrepov, ki se med obdobjema 2007-2013 in 2014-2020 niso spremenili in je zato možna primerjava med leti 2011 in 2017 (11 KOPOP ukrepov in ukrep ekološko kmetovanje; Tabela 1). Pri tem smo upoštevali vsa kmetijska gospodarstva, ki imajo znotraj TNP vsaj eno zemljišče vpisano v RKG. Pri analizi pa smo upoštevali tudi vsa njihova zemljišča izven TNP.

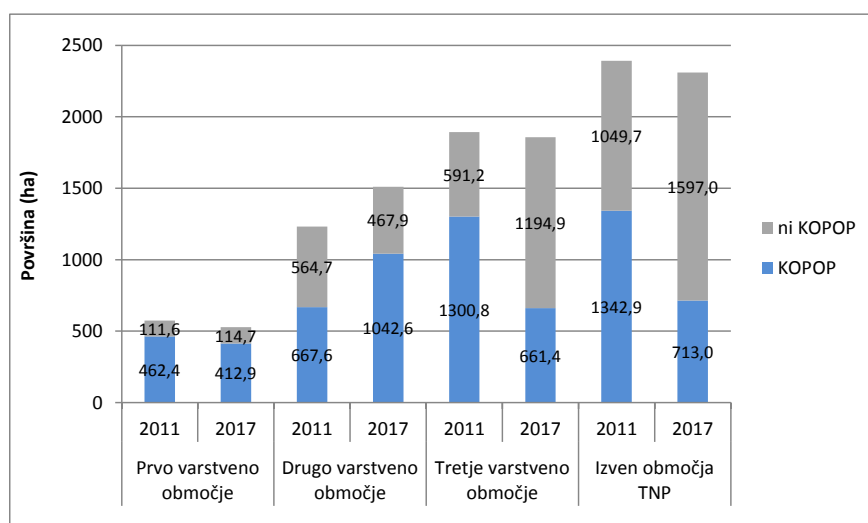
Kmetje TNP niso uveljavljali naslednjih treh KOPOP ukrepov, ki jih je bilo možno v Sloveniji izvajati tako v obdobju 2007 - 2013 kot tudi v obdobju 2014-2020: **Ohranjanje steljnikov (STE)**, **Ohranjanje habitatov ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov (Natura 2000) (VTR)**, **Ohranjanje traviščnih habitatov metuljev (MET)**. Razlog za to je preprost, saj znotraj TNP ni območij, ki bi bila upravičena do izvajanja teh treh ukrepov.

Ukrep **Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali (PAS oz. GEN_PAS)** je merljiv samo v enotah glav živine in ga v spodnjo analizo nismo vključili.

Kmetje lahko na istem zemljišču uveljavljajo več različnih PRP ukrepov ali njihovih podukrepov – na primer ukrep HAB ima štiri podukrepe, med katerimi sta dva obvezna, ostala dva pa sta izbirna. V bazi podatkov so za isto kmetijsko zemljišče zavedene površine vsakega od podukrepov, zato bi s seštevanjem podukrepov površine podvajali. V izogib takemu podvajanju smo kot površino ukrepa upoštevali površino najbolj obširnega od njegovih podukrepov.

6.1 Izvajanje KOPOP ukrepov na kmetijskih zemljiščih kmetov v TNP

V letu 2011 so TNP kmetje uveljavljali PRP ukrepe na skupno 6.090,8 ha, v letu 2017 pa na 6.204,3 ha kmetijskih zemljišč. Kot je opisano zgoraj te površine vključujejo tudi zemljišča TNP kmetov, ki ležijo izven območja TNP. Od tega je bilo v letu 2011 3.524,7 ha oz. 58 % kmetijskih zemljišč takšnih, ki so uveljavljala bodisi ukrepe iz naslova KOPOP ali ukrep ekološko kmetovanje. V letu 2017 je bilo teh manj; 2.829,9 ha oz. 46 % od vseh kmetijskih zemljišč, ki so uveljavljala ukrepe. V prvem varstvenem območju TNP prevladujejo KOPOP ukrepi in razmerje med njimi in ostalimi ukrepi se med 2011 in 2017 ni bistveno spremenilo (Slika 6). V drugem varstvenem območju se je delež KOPOP ukrepov v letu 2017 povišal na 69,0% v primerjavi z 37,8% v letu 2011 (Slika 6). V tretjem varstvenem območju je celotna površina kmetijskih zemljišč vključenih v PRP ukrepe podobna, vendar se je delež KOPOP ukrepov v 2017 znižal na 35,6% v primerjavi z 68,2% v 2011 (Slika 6). Podoben trend velja tudi za kmetijske površine izven TNP območja, kjer se je delež KOPOP ukrepov v 2017 znižal na 30,9% v primerjavi s 54,6% v 2011 (Slika 6).

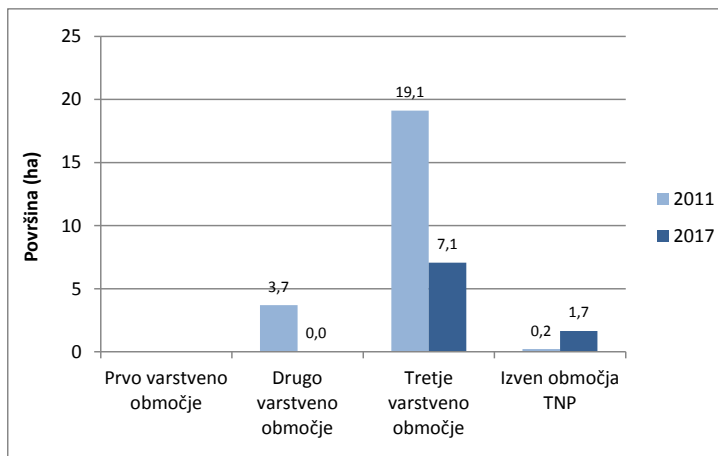
Slika 6 Površina kmetijskih zemljišč v treh varstvenih območjih TNP, na katerih so TNP kmetje uveljavljali ukrepe PRP v letih 2011 in 2017. Z modro barvo so prikazane površine 11 obravnavanih KOPOP ukrepov in ukrepa ekološko kmetovanje. S sivo barvo so prikazane površine vseh ostalih ukrepov PRP. Pri tem smo upoštevali vsa kmetijska gospodarstva, ki imajo znotraj TNP vsaj eno zemljišče vpisano v RKG. Na grafu smo prikazali tudi vsa njihova zemljišča izven TNP.

6.2 Primerjava površin posameznih KOPOP ukrepov v TNP med leti 2011 in 2017

Grbinasti travniki so posebnost kmetijske krajine in naravne dediščine, ki zaradi opuščanja ročne košnje izginjajo. Grbinaste travnike najdemo na apnenčastih ledeniških nanosih, predvsem talnih morenah, na katerih so se s kemičnim raztapljanjem razvile plitve vrtače, ki jih ločujejo nizke

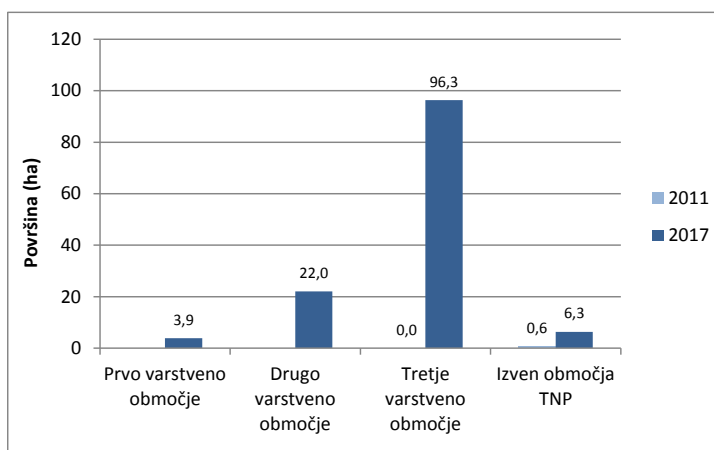
zaokrožene izbokline. Zaradi velike variabilnosti tal in mikroklimatskih pogojev, se rastlinstvo grbinastih travnikov spreminja na zelo kratkih razdaljah. Izravnavanje takih travnikov zaradi intenzifikacije proizvodnje povzroči izgubo teh značilnosti. Zato operacija **Košnja grbinastih travnikov** predvideva vsaj eno ročno košnjo in spravilo letno, paša živali, raba mineralnih gnojil in fitofarmaceutskih sredstev pa niso dovoljene.

Kmetje, ki so v letu 2011 kmetovali na območju TNP so izvajali **Košnja grbinastih travnikov** iz naslova KOPOP v skupni površini 22,8 ha (Slika 7). Od tega kar 19,1 ha na območju tretjega varstvenega območja. Podatki za leto 2017 kažejo upad izvajanja ukrepa. Ta se je v 2017 izvajal le še na 8,8 ha površin, večina ponovno na območju tretjega varstvenega območja (Slika 7).

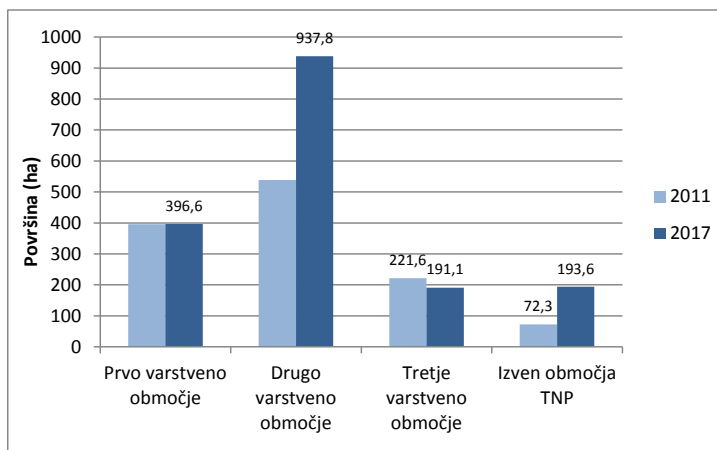
Slika 7 Površina (ha), na kateri so TNP kmetje v letih 2011 in 2017 izvajali ukrep **Košnja grbinastih travnikov**.

Ukrep **Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov** je namenjen ohranjanju kvalifikacijskih travniških habitatnih tipov in kvalifikacijskih vrst območij Natura 2000 (npr. metulji, rastline, ptice ipd.), vezanih na travnike, ki so vrstno raznoliki. Omejitev košnje do 30.6. omogoča travniškim vrstam, da nemoteno opravijo svoj razvojni krog (ptice speljejo mladiče, rastlinam pa dozori seme). Vključevanje TNP kmetov v ta ukrep se je v letu 2017 v primerjavi z letom 2011 močno povečalo. V letu 2011 je bilo teh površin 0,6 ha v letu 2017 pa že 128,6 ha (Slika 8), od tega na območju TNP 122,3 ha. Ponovno največ na območju tretjega varstvenega pasu 96,3 ha, sledi drugi varstveni pas 22,05 ha in prvi varstveni pas 3,9 ha. Razlog je predvsem da se je med leti 2011 in 2017 redefiniralo in razširilo območje ekološko pomembnih območij posebnih traviščnih habitatov na katerih se ukrep lahko uveljavlja.

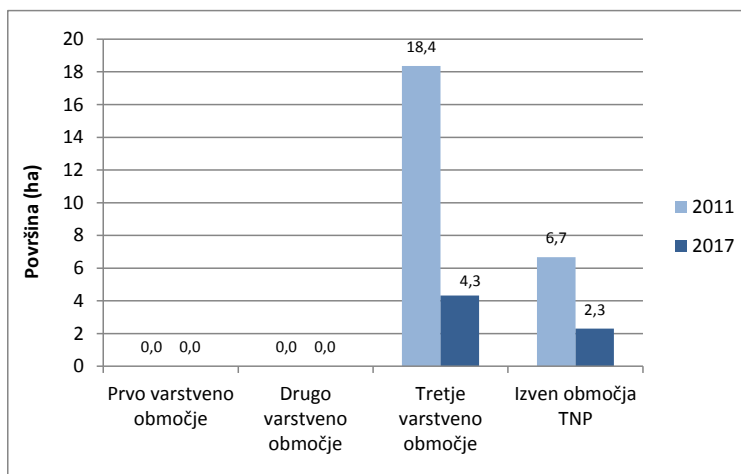
Slika 8 Površina (ha), na kateri so TNP kmetje v letih 2011 in 2017 izvajali ukrep **Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov**.

Ukrep **Planinska paša** je namenjen ohranjanju krajinske raznovrstnosti planin. V letu 2011 je bilo površin z omenjenim ukrepom 1228,3 ha od tega 1155,9 ha na območju TNP. Beležimo 60 % porast uveljavljanja tega ukrepa, saj so kmetje v letu 2017 ukrep izvajali na večji površini kot v letu 2011 in sicer skupno na 1.719 ha od tega 1.525,4 ha na območju TNP (Slika 9). Porast je bil največji na območju drugega varstvenega območja TNP, nekoliko manjši pa izven območja TNP. Ostali dve območji TNP beležita celo rahel upad površin z uveljavljenim ukrepom.

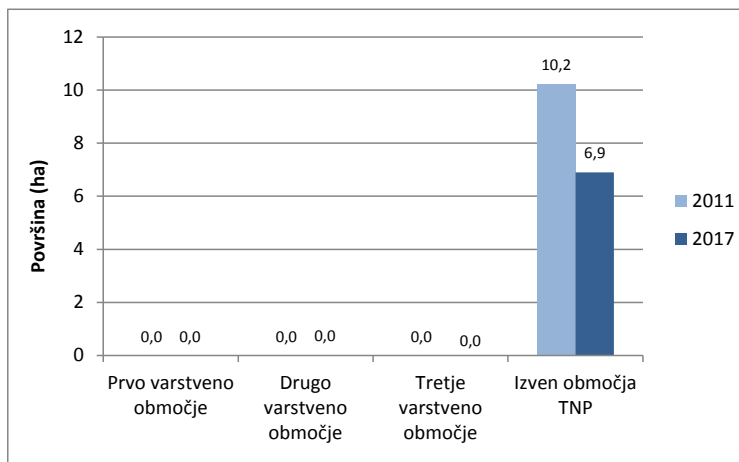
Slika 9 Površina (ha), na kateri so TNP kmetje v letih 2011 in 2017 izvajali ukrep **Planinska paša**.

Ekstenzivno obdelani strmi travniki so pomembni tako za ohranjanje mozaičnosti kmetijske krajine, za zmanjševanje nevarnosti za erozijo kot tudi za ohranjanje biotske pestrosti. Pri ukrepu **Košnja strmih travnikov**, ki se je v PRP 2007 - 2013 lahko izvajala na trajnih travnikih z nagibom nad 35 % v PRP 2014 - 2020 pa samo še na trajnih travnikih z nagibom večjim od 50 % lahko opazimo, da je bilo v letu 2011 območij z izvajanjem omenjenega ukrepa bistveno več (91,4 ha) kot v letu 2017 (6,6 ha). Podatkov sicer neposredno ne moremo primerjati zaradi omenjene spremembe mejne vrednosti nagiba, nad katero so kmetje upravičeni do nadomestila. Bolj pravilna je primerjava površin, kjer so prejeli nadomestilo za košnjo strmih travnikov z nad 50 % nagibom. Opažamo, da so se skupne površine zmanjšale za 73 % in sicer iz 25 ha v letu 2011 na 6,6 ha v letu 2017 (Slika 10).

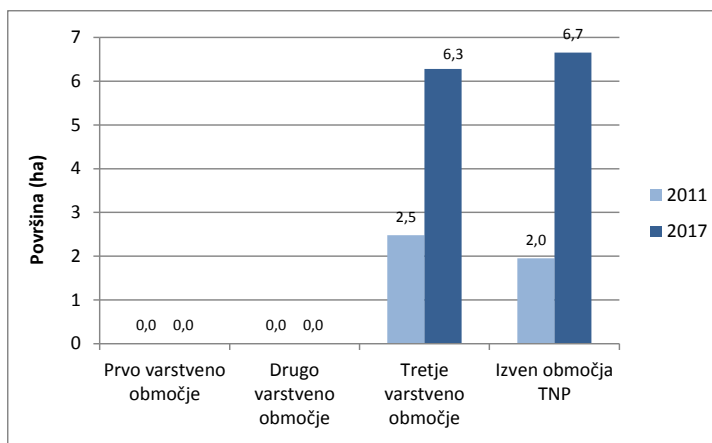
Slika 10 Površina (ha), na kateri so TNP kmetje v letih 2011 in 2017 izvajali ukrep **Košnja strmih travnikov**.

Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin, ki je namenjena varovanju in ohranjanju izvirnih lastnosti in genske variabilnosti avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin, se je izvajala samo izven območja TNP. V letu 2011 skupno na 10,2 ha površin, v letu 2017 se je površina zmanjšala na 6,9 ha (Slika 11). Poudarjamo, da smo pri analizi upoštevali samo površine, na katerih je bil ukrep uveljavljen za glavni posevek (nismo upoštevali površin neprezimnih in prezimnih posevkov)!

Slika 11 Površina (ha), na kateri so TNP kmetje v letih 2011 in 2017 izvajali ukrep **Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin**.

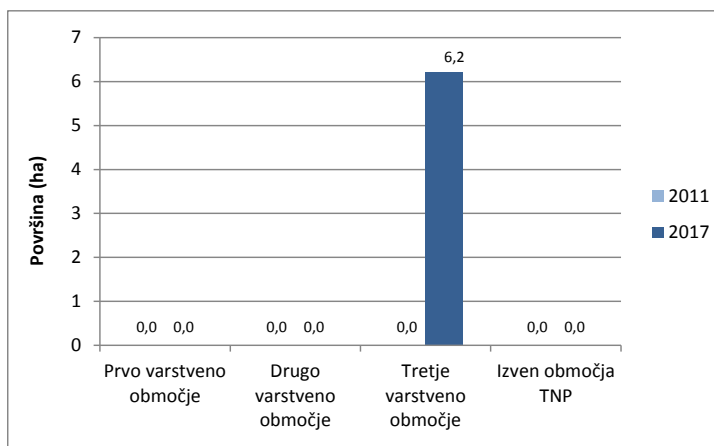
Visokodebelni travniški sadovnjaki so značilni za ekstenzivno kmetijsko krajino, kjer je prostor drobno členjen in pogosto predstavljajo tamponski pas med travniškimi površinami in objekti. Zaradi ekstenzivne rabe visokodebelnih sadnih dreves in travnikov pod njimi, ti sadovnjaki nudijo življenjski prostor številnim zavarovanim in ogroženim rastlinskim in živalskim vrstam. Ukrep **Visokodebelni travniški sadovnjaki** je bil v letu 2011 in 2017 uveljavljen le na območju tretjega varstvenega območja TNP in izven TNP. Skupne površine so se med letoma 2011 in 2017 povečale za 190 % (iz 4,5 ha na 12,9 ha (Slika 12)).

Slika 12 Površina (ha), na kateri so TNP kmetje v letih 2011 in 2017 izvajali ukrep **Visokodebelni travniški sadovnjaki**.

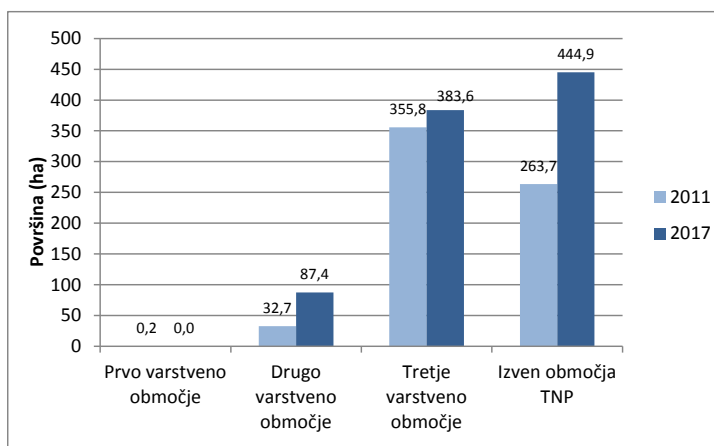
Ukrep **Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri** je namenjen ohranjanju ugodnega stanja populacij velikih zveri, kakor tudi kvalifikacijskih travniških habitatnih tipov in vrst na območjih Natura 2000, ki jih ogroža zaraščanje zaradi opuščanja paše. V letu 2011 tega ukrepa na

območju TNP še ni bilo možno izvajati, ker je bil ukrep upravičen samo na območju pojavljanja medveda in volka, ki pa ni segalo v TNP. Območje pojavljanja medveda in volka je bilo med leti 2011 in 2017 povečano in razširjeno tudi na območje TNP. V letu 2017 so kmetje uveljavljali ta ukrep le na območju tretjega varstvenega območja TNP na 6,2 ha (Slika 13).

Slika 13 Površina (ha), na kateri so TNP kmetje v letih 2011 in 2017 izvajali ukrep **Reja domačih živali v osrednjem območju pojavljanja velikih zveri**.

Površina kmetijskih zemljišč, kjer so kmetje izvajali ukrep **Ekološko kmetovanje** se je med leti 2011 in 2017 v povečala za 40 % iz 652,3 ha na 915,9 ha. Površine so se povečale znotraj vseh treh varstvenih območjih TNP (iz 388,7 ha na 471 ha; Slika 14), najbolj pa je povečanje opazno na kmetijskih zemljiščih izven območja TNP (iz 263,7 ha na 444,9 ha).

Slika 14 Površina (ha), na kateri so TNP kmetje v letih 2011 in 2017 izvajali ukrep **Ekološko kmetovanje**.

7 FINANCIRANJE KMETIJSKO OKOLJSKIH UKREPOV V OSMIH OBČINAH NA OBMOČJU TNP

Izplačila, namenjena za kmetijsko-okoljske ukrepe, predstavljamo na ravni občin Triglavskega narodnega parka (v nadaljevanju občin TNP). **V analizo je vključenih osem občin**, ki s svojim ozemljem segajo v območje TNP. To so *Bled, Bohinj, Bovec, Gorje, Jesenice, Kobarid, Kranjska Gora* in *Tolmin*. Pri analizi predpostavljamo, da se lahko rastlinske in živalske vrste širijo in gibljejo po prostoru, kjer niso omejene samo na administrativno postavljene meje območja TNP. Zato izhajamo iz tega, da lahko z izvajanjem kmetijsko-okoljskih ukrepov izboljšamo okoljske kazalce (npr. biodiverziteteta, kulturna krajina itd.) na območju TNP ter tudi v soseščini TNP, kar ima nedvomno večji pozitiven vpliv na dejansko območje TNP.

V prejšnjih poglavjih predstavljamo kmetijstvo in izvajanje kmetijsko-okoljskih ukrepov izključno na območju dejanskega ozemlja TNP, v tem poglavju pa predstavljamo širšo območje. Torej, občine, ki s svojim ozemljem segajo v TNP. Izhajajoč iz navedenega je potrebno upoštevati, da so v tem poglavju, površine občin TNP nekoliko večje od dejanskih površin TNP, saj zajemajo ozemlje tudi izven dejanskega TNP. Potemtakem podatki o površinah v tem poglavju niso neposredno primerljivi s podatki o površinah iz prejšnjih poglavij.

Izplačila in površine izvajanja kmetijsko-okoljskih ukrepov (KOP/KOPOP) predstavljamo za dve leti, in sicer za 2011 (takrat je bil v uveljavi Program razvoja podeželja 2007-2013; KOP) in 2017 (aktualni Program razvoja podeželja 2014-2020, KOPOP). Te podatke smo pridobili iz podatkovne zbirke zbirnih vlog, ki smo jo pridobili od Agencije RS za kmetijske trge in razvoj podeželja (ARSKTRP). Za primerljivost podatkov se nekatere analize površin opirajo na podatke iz nacionalne popisne statistike, kjer najnovejši strukturni podatki kmetijstva po občinah obsegajo leto 2010 (strukturni popis kmetijstva 2010, podatkovne baze SI-STAT).

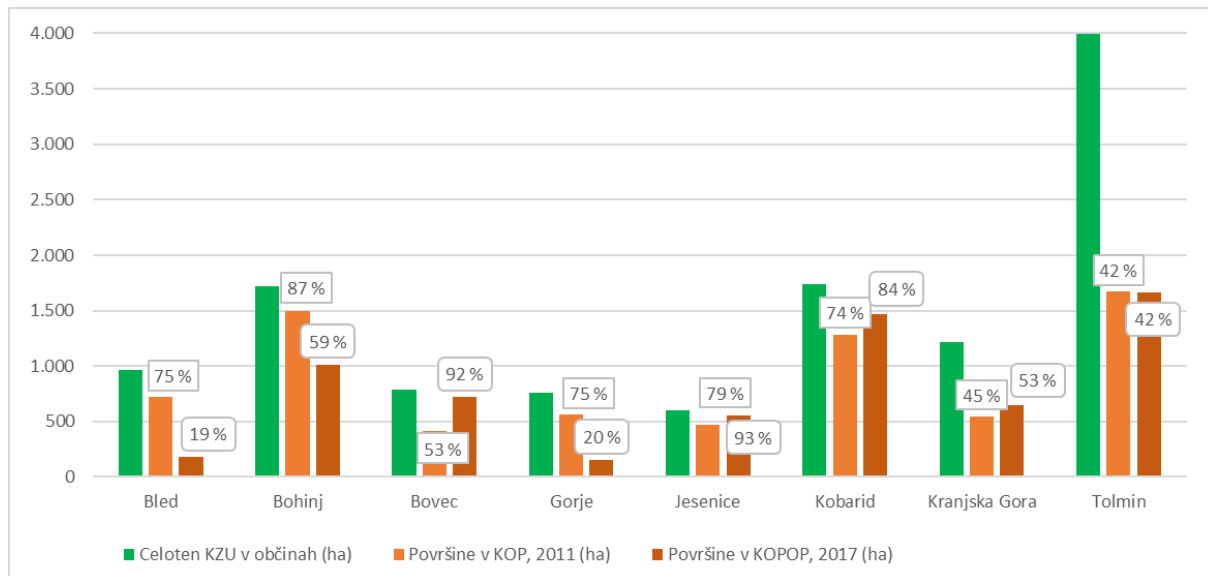
Po podatkih iz zbirnih vlog ugotavljamo, da je v kmetijsko-okoljske ukrepe glede na vso kmetijsko zemljo v uporabi vključena več kot polovica kmetijskih površin (60,92 % v letu 2011 in 54,42 % v letu 2017). Pri tem podatke o izvajanju KOP/KOPOP primerjamo s strukturnimi statističnimi podatki iz leta 2010. Če upoštevamo, da se kmetijska zemljišča v uporabi (KZU) v splošnem v Sloveniji zmanjšujejo, bi lahko sklepali, da so ti deleži še nekoliko večji.

Tabela 3: Podatki o površinah in izplačilih izvajanja kmetijsko-okoljskih ukrepov po občinah TNP

Občine TNP	Popisni podatki kmetijstva - KZU (ha), 2010	Izvajanje KOP, 2011		Izvajanje KOPOP, 2017		Odstotna sprememba 2017/2011	
		Površine (ha)	Izplačila (EUR)	Površine (ha)	Izplačila (EUR)	Površine (%)	Izplačila (%)
Bled	961	719	70.379,45	181	27.938,75	-75	-60
Bohinj	1.718	1.496	159.728,74	1.015	128.069,41	-32	-20
Bovec	784	414	77.885,56	721	165.958,47	74	113
Gorje	757	566	54.385,52	154	21.116,42	-73	-61
Jesenice	597	470	47.543,96	556	59.888,15	18	26
Kobarid	1.740	1.286	154.940,42	1.469	186.253,18	14	20
Kranjska Gora	1.213	548	73.663,86	646	73.181,07	18	-1
Tolmin	3.999	1.671	223.353,21	1.661	225.197,96	-1	1
SKUPAJ	11.769	7.170	861.880,72	6.405	887.603,41	-11	3

VIR: SI-STAT, 2010 in ARSKTRP

Glede na podatke (**Tabela 3**; Slika 15) opazamo, da so nekatere občine v letu 2017 glede na leto 2011 precej zmanjšale vključenost kmetijskih zemljišč v kmetijsko-okoljske ukrepe. Največji upad je opazen v občinah Bled (za 75 %; iz 719 ha na 181 ha), Gorje (za 73 %; iz 566 ha na 154 ha) in Bohinj (za 32 %). Svoje površine v kmetijsko-okoljskih ukrepih pa so povečale občine Bovec (za 74 %; iz 414 ha na 721 ha), Jesenice in Kranjska Gora (obe za 18 %) ter Kobarid (za 14 %). Na skupni ravni beležimo padec vključenosti površin za 11 odstotnih točk.

Slika 15 Vključenost površin občin TNP v kmetijsko-okoljske ukrepe glede na celoten KZU občin. VIR: SI-STAT, 2010 in ARSKTRP.

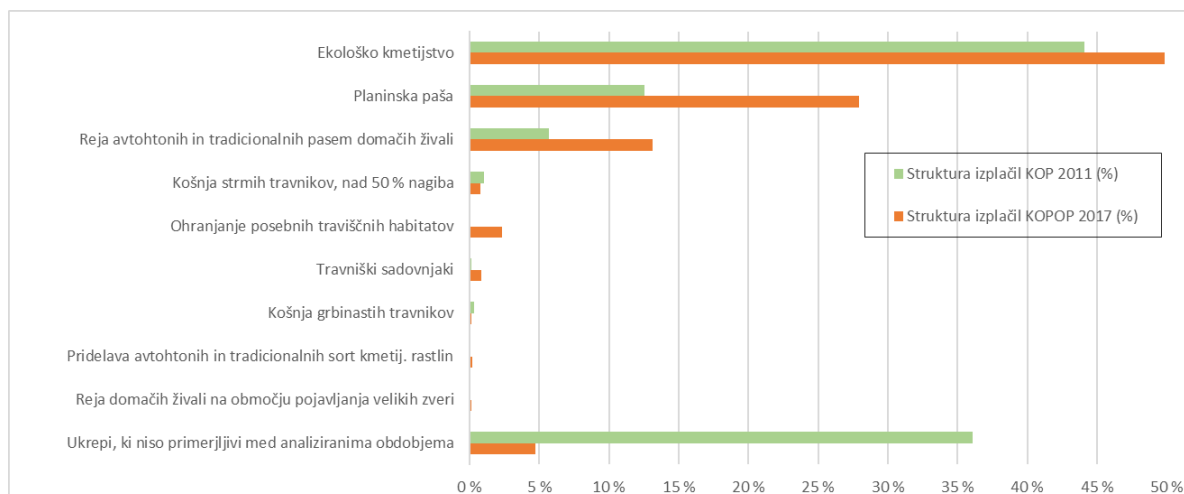
Na drugi strani pa podatki kažejo, da so se sredstva, izplačana za kmetijsko-okoljske ukrepe povečala za 3 odstotne točke (iz 861.881 EUR na 887.603 EUR). Največ sredstev iz tega naslova so prejele občine Bohinj, Kobarid in Tolmin. Največje povečanje sredstev v letu 2017 glede na leto 2011 beležimo pri občini Bovec (za 113 %). Ta občina je glede na leto 2011 tudi najbolj občutno povečala svoje površine v kmetijsko-okoljskih ukrepih. Največje zmanjšanje sredstev pa je pri občinah Bled in Gorje (–60 %), pri katerih beležimo tudi največje zmanjšanje površin v kmetijsko-okoljske ukrepe.

Te rezultate pa moramo razlagati previdno. Namreč, primerjamo dve različni programski obdobji, ki nista neposredno primerljivi med seboj. Z novim programskih obdobjem so se začeli izvajati nekateri ukrepi, ki so popolnoma novi in se doslej še niso izvajali. Na drugi strani pa se nekateri ukrepi ne izvajajo več. Poleg tega je lahko zajem podatkov v kakšnem drugem letu nekoliko drugačen (kmetijam po vstopu v ukrepe potečejo obveznosti po petih letih, odvisno pa kdaj kmetije zaprosijo za ponoven vstop). Kot že omenjeno v uvodnem poglavju, je KOP 2007-2013 obsegal 25 ukrepov, KOPOP 2014-2020 pa 19 ukrepov, pri čemer je le 12 takih, ki jih lahko bolj neposredno primerjamo. Od tega so trije taki, ki se v občinah TNP niso izvajali (ohranjanje steljnikov, ohranjanje habitatov ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov ter ohranjanje traviščnih habitatov metuljev). V nadaljevanju bomo zato več pozornosti namenili zgolj izvajanju **devetih** programsko primerljivih ukrepov, ki so se hkrati izvajali tudi v občinah TNP. Pri ekološkem kmetijstvu je potrebno poudariti še, da se ukrep v aktualnem programu izvaja kot samostojni ukrep in ne več kot del kmetijsko-okoljskih plačil. Zaradi primerljivosti izvajanja ukrepov pa v tem poročilu ekološko kmetovanje (vključno s preusmeritvijo) prištevamo k kmetijsko-okoljskim ukrepom.

V obeh programskih obdobjih je bilo v občinah TNP največ sredstev izplačanih za ukrepe ekološko kmetijstvo, planinska paša in reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali. Velik del sredstev,

kar še posebej velja za leto 2011, je bilo namenjenih za ukrepe, ki jih ne moremo neposredno primerjati med programskima obdobjema (bodisi se v novem programskem obdobju niso več izvajali, bodisi pa zato, ker so nekateri ukrepi novi). Shematski prikaz jasno ponazarja, kako močno so se izplačila v novem programskem obdobju skoncentrirala na prve tri ukrepe (ekološko kmetijstvo, planinska paša in reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali; Slika 16). Pri teh ukrepih se je delež izplačil povečal približno za 50 %. Izplačila so se po večini povečala tudi pri ostalih ukrepih. Posledično se je delež izplačil precej zmanjšal za druge ukrepe, ki med obdobjema niso primerljivi (za približno 80 %).

Slika 16 Struktura izplačil kmetijsko-okoljskih ukrepov v letih 2011 in 2017. VIR: ARSKTRP

Izplačila in površine po posameznih ukrepih so podrobneje opisana in predstavljena spodaj (**Tabela 4**), kjer po posameznih programsko primerljivih kmetijsko-okoljskih ukrepih predstavljamo višine izplačil in površine teh ukrepov v občinah TNP.

Tabela 4: Površine in izplačila po posameznih kmetijsko-okoljskih ukrepih v letih 2011 in 2017.

Ukrepi KOP/KOPOP	Izvajanje KOP, 2011		Izvajanje KOPOP, 2017	
	Površine (ha)	Izplačila (EUR)	Površine (ha)	Izplačila (EUR)
Ekološko kmetijstvo	1.678,04	380.079,6	2.590,31	442.370,6
Planinska paša	1.576,94	108.351,5	2.492,15	247.920,5
Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali	253,90*	48.772,7	620,75*	116.356,6
Košnja strmih travnikov, nad 50 % nagiba	61,98	8.680,6	31,01	6.620,7
Ohranjanje posebnih travniških habitatov	5,06	605,6	411,40	20.915,2
Travniški sadovnjaki	11,06	1.009,2	39,28	7.515,6
Košnja grbinastih travnikov	22,08	2.875,7	8,69	1.157,9
Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetij. rastlin	0,90	89,8	11,03	1.504,3
Reja domačih živali, na območju pojavljanja velikih zveri	19,51	560,8	11,60	1.391,3
Ukrepi, ki med programoma niso neposredno primerljivi	3.794,44**	310.855,4	809,26***	41.850,8
SKUPAJ	7.170	861.880,7	6.405	887.603,4

* izplačila za ukrep reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali se izplačujejo na GVŽ (glav velike živine) in niso vezana na površino.

** Med ukrepe KOP v letu 2011, ki so se izvajali v občinah TNP prištevamo še: sonaravna reja domačih žival (3.307,04 ha), košnja strmih travnikov z nagibom 35-50 % (244,04 ha), ohranjanje ekstenzivnega travinja (217,13 ha), ohranjanje kolobarja (9,52 ha), ozelenitev njivskih površin (9,52 ha) ter integrirano sadjarstvo (7,19 ha).

*** Med ukrepe KOPOP v letu 2017, ki so se izvajali v občinah TNP prištevamo še: trajno travinje I (134,25 ha), trajno travinje II (621,03 ha), vinogradništvo (21,99 ha), poljedelstvo in zelenjadarstvo (16,6 ha) ter sadjarstvo (15,39 ha).

Ekološko kmetijstvo

Ekološko kmetijstvo se je v letu 2011 izvajalo na 1.678 ha površin občin TNP, pri čemer je bilo izplačanih 380.080 EUR. V letu 2017 se je izvajanje tega ukrepa precej povečalo (za dobrih 50 %) in izvajajo na 2.590 ha; izplačanih pa je bilo 442.371 EUR. Podobno povečanje pri vključevanju površin v ekološko kmetijstvo je bilo tudi na ravni celotne Slovenije. V kolikor površine občin TNP primerjamo s celotno Slovenijo, ugotavljamo, da se je v občinah TNP izvajalo približno 5,7 % (2011: 5,6 %; 2017: 5,8 %) vsega ekološkega kmetijstva v Sloveniji. Ukrep ekološko kmetijstvo so izvajali kmetje iz vseh osmih občin TNP.

Planinska paša

Drugi najbolj pogosto zastopan ukrep (tako v površinah kot pri izplačilih), planinska paša, se je v letu 2011 izvajal na 1.577 ha površin občin TNP, kjer je bilo izplačanih 108.352 EUR. Zabeleženo je bilo precejšnje povečanje v izvajanju tega ukrepa (za skoraj 60 %), saj se je v letu 2017 izvajal že na 2.492 ha. Pri tem je bilo izplačanih 247.921 EUR. Pri izvajanju tega ukrepa je tudi na ravni celotne Slovenije zabeležena rast. V primerjavi s celotno Slovenijo obsega izvajanje ukrepa planinska paša dobrih 38 % (2011: 34,3 %; 2017: 42,5 %), kar pomeni, da se v občinah TNP izvaja več kot ena tretjina tega ukrepa. Ukrep planinska paša so izvajali kmetje iz vseh osmih občin TNP.

Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali

Kmetje na območju občin TNP so v letu 2011 uveljavljali ukrep reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali za 254 GVŽ, pri čemer je bilo izplačanih 48.773 EUR. Za več kot 2,4-krat več se je povečalo izvajanje tega ukrepa, saj so v letu 2017 kmetje občin TNP uveljavljali 621 GVŽ. Pri tem je bilo izplačanih 116.357 EUR. V primerjavi z izvajanjem tega ukrepa v celotni Sloveniji, kmetije občin TNP izvajajo približno 10 % celotnega ukrepa. Pri tem ta ukrep izvajajo kmetije vseh osmih občin TNP.

Košnja strmih travnikov, nad 50 % nagiba

Košnja strmih travnikov se je v programskem obdobju 2007-2013 izvajala v obliki dveh podukrepov (z nagibom 35-50 % ter z nagibom nad 50 %). V letu 2011 je bil podukrep košnja strmih travnikov z nagibom 35-50 % v primerjavi z nagibom nad 50 % veliko bolj zastopan ukrep (nagib 35-50 %: 244 ha; nagib nad 50 %: 62 ha). Ker pa se v aktualnem programskem obdobju 2014-2020 izvaja samo ukrep košnja strmih travnikov z nagibom nad 50 %, bomo v nadaljevanju predstavili samo tega. V letu 2011 so kmetije občin TNP izvajale ta ukrep na 62 ha, pri čemer je bilo izplačanih 8.681 EUR. V naslednjem analiziranem letu, 2017, pa so kmetije izvajale ta ukrep na 31 ha, pri čemer je bilo izplačanih 6.621 EUR. Površine vključene v ta ukrep so se med analiziranima letoma zmanjšale za 50 %, pri čemer se sredstva namenjena temu ukrepu niso toliko znižala (-24 %). Zmanjšanje površin v tem ukrepu beležimo tudi na ravni Slovenije. V primerjavi s Slovenijo, izvajajo kmetije v občinah TNP približno 8 % celotnega ukrepa. V letu 2011 se je ta ukrep izvajal v vseh osmih občinah TNP, medtem ko v letu 2017 le v petih občinah (Gorje, Jesenice, Kobarid, Kranjska Gora in Tolmin).

Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov

Ukrep ohranjanje posebnih traviščnih habitatov v občinah TNP se je v letu 2011 izvajal na površini približno petih hektarjev, pri čemer je bilo izplačanih 606 EUR. V letu 2017 beležimo visoko porast v izvajanju tega ukrepa, saj se je izvajal že na 411,4 ha. Pri tem je bilo izplačanih 20.915 EUR. Precejšnje povečanje je zabeleženo tudi na ravni celotne Slovenije, kar predpisujemo predvsem nekoliko spremenjenim pogojem upravičenosti (predvsem pogoji s košnjo/pašo in upravičenostjo površin). V letu 2011 so ta ukrep izvajali kmetje iz dveh občin TNP (Bled in Gorje), v letu 2017 pa kmetje iz vseh osmih občin. V primerjavi s Slovenijo je ta ukrep na območju občin TNP obsegal približno 1 % celotnega ukrepa (v letu 2011) oziroma približno 4 % (v letu 2017).

Travniški sadovnjaki

Ta ukrep se je na območju občin TNP izvajal na 11,06 ha, pri čemer je bilo izplačanih 1.009 EUR. V letu 2017 se je izvajanje tega ukrepa nekoliko povečalo, na 39,28 ha. Pri tem je bilo izplačanih 7.516 EUR. Malenkostno povečanje površin v tem ukrepu je zabeleženo tudi na ravni celotne Slovenije. Približno 2 % tega ukrepa v Sloveniji se je izvajalo na območju občin TNP. Pri tem so ta ukrep izvajali kmetje iz šestih občin TNP (ukrep se ni izvajal v Bohinju in na Jesenicah), v letu 2017 pa kmetije iz vseh osmih občin.

Košnja grbinastih travnikov

Ta ukrep se je na območju občin TNP v letu 2011 izvajal na 22,08 ha, pri čemer je bilo izplačanih 2.876 EUR. V letu 2017 so se površine vključene v ukrep nekoliko zmanjšale, na 8,69 ha. Pri tem je bilo izplačanih 1.158 EUR. Ta ukrep se je izvajal samo na območju TNP in nikjer drugod v Sloveniji (območja grbinastih travnikov). Zmanjšanje površin v tem ukrepu pripisujemo temu, da so se nekatere kmetije odločile za izstop iz tega ukrepa. V letu 2011 so ta ukrep izvajale kmetije občin Bled, Bohinj, Bovec in Gorje, v letu 2017 pa samo kmetije občine Bohinj.

Pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin

Ta ukrep se je na območju občin TNP v letu 2011 izvajal na 0,90 ha, pri čemer je bilo izplačanih 89,8 EUR. Izvajanje tega ukrepa se je v letu 2017 nekoliko povečalo, na 11,03 ha. Pri tem je bilo izplačanih 1.504 EUR. Povečanje površin v tem ukrepu beležimo tudi na ravni celotne Slovenije, pri čemer se na območju občin TNP v primerjavi s Slovenijo izvaja zanemarljivo majhen odstotek tega ukrepa (približno 0,05 %).

Reja domačih živali, na območju pojavljanja velikih zveri

Ta ukrep se je na območju občin TNP v letu 2011 izvajal na 19,51 ha, pri čemer je bilo izplačanih 561 EUR. Izvajanje tega ukrepa se je v letu 2017 nekoliko zmanjšalo (na 11,60 ha), pri čemer so se izplačana sredstva nekoliko povečala (1.391 EUR). Zmanjšanje površin v tem ukrepu beležimo tudi na ravni celotne Slovenije (nekoliko spremenjeni pogoji upravičenosti), pri čemer se na območju občin TNP v primerjavi s Slovenijo izvaja zanemarljivo majhen odstotek tega ukrepa (približno 0,5 %).

8 PRIPOROČILA ZA NADALJNJE ANALIZE

- Analiza vseh PRP sredstev, ki jih dobivajo upravičenci znotraj TNP (območja z omejenimi možnostmi, mladi prevzemniki itd.).
- Analiza deleža vključenih površin V KOPOP ukrepe in primerjava s površino vseh upravičenih kmetijskih zemljišč (izračun neizkoriščenega potenciala za uveljavljanje KOPOP ukrepov).
- Ali so ekološko najbolj občutljiva oz. biodiverzitetno najbolj bogata območja vključena v KOPOP ukrepe?

- Uporaba programskega orodja ZONATION za prioritizacijo biodiverzitetno najpomembnejših območij kmetijskih zemljišč znotraj TNP, kjer je spodbujanje vključevanja kmetov v KOPOP ukrepe najbolj potrebno.
- Analiza spremembe rabe 127 ha kmetijskih zemljišč, ki so med leti 2011 in 2017 prešle iz kmetijske rabe v drugačno rabo (glede na varstveno območje TNP).
- V analizo iz poglavja 7 smo vključili kmetijska gospodarstva, ki imajo znotraj TNP vsaj eno zemljišče vpisano v RKG. Vključili smo tudi vsa njihova zemljišča izven TNP. Analizo bi bilo smiselno ponoviti na podzorcju kmetij, ki imajo večino svojih KZ znotraj TNP (npr. 50-80%).

9 VIRI

- Beier, P., & Noss, R. F. (1998). Do habitat corridors provide connectivity? *Conservation Biology*, 12, 1241–1252.
- Billeter, R., Liira, J., Bailey, D., Bugter, R., Arens, P., Augenstein, I., ... Edwards, P. J. (2007). Indicators for biodiversity in agricultural landscapes: a pan-European study: Biodiversity in European Agro-ecosystems. *Journal of Applied Ecology*, 45(1), 141–150. doi: 10.1111/j.1365-2664.2007.01393.x
- Chetkiewicz, C. L. B., Clair, C. C. S., & Boyce, M. S. (2006). Corridors for conservation: Integrating pattern and process. *Annual Review of Ecology Evolution and Systematics*, 37, 317–342.
- Gonthier, D. J., Ennis, K. K., Farinas, S., Hsieh, H.-Y., Iverson, A. L., Batary, P., ... Perfecto, I. (2014). Biodiversity conservation in agriculture requires a multi-scale approach. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 281(1791), 20141358–20141358. doi: 10.1098/rspb.2014.1358
- Halada, L., Evans, D., Romão, C., & Petersen, J.-E. (2011). Which habitats of European importance depend on agricultural practices? *Biodiversity and Conservation*, 20(11), 2365–2378. doi: 10.1007/s10531-011-9989-z
- Kamal, S., Grodzińska-Jurczak, M., & Brown, G. (2015). Conservation on private land: a review of global strategies with a proposed classification system. *Journal of Environmental Planning and Management*, 58(4), 576–597. doi: 10.1080/09640568.2013.875463
- Pintar, Marjeta, Bedrač Matej, Bele Sara, Brečko Jure, Cunder Tomaž, Kožar Maja, ... Zagorc Barbara. (2018). *Slovensko kmetijstvo v številkah 2018*. Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije.
- Saran, E., Dusza-Zwolińska, E., & Gamrat, R. (2019). PLANT SPECIES RICHNESS IN FRAGMENTED AGRICULTURAL LANDSCAPE – META-ANALYSIS. *Applied Ecology and Environmental Research*, 17(1), 53–83. doi: 10.15666/aeer/1701_053083

Science for Environment Policy Agri-environment schemes: how to enhance the agriculture-environment relationship. (No. Thematic Issue 57). (2017).

Steffan-Dewenter, I., & Tschardtke, T. (2002). Insect communities and biotic interactions on fragmented calcareous grasslands—a mini review. *Biological Conservation*, 104(3), 275–284. doi: 10.1016/S0006-3207(01)00192-6

Terres, J. M., Nisini, L., Anguiano, E., European Commission, Joint Research Centre, & Institute for Environment and Sustainability. (2013). *Assessing the risk of farmland abandonment in the EU*. Luxembourg: Publications Office.

Tschardtke, T., Klein, A. M., Kruess, A., Steffan-Dewenter, I., & Thies, C. (2005). Landscape perspectives on agricultural intensification and biodiversity - ecosystem service management. *Ecology Letters*, 8, 857–874.

Wilcove, D. S., McLellan, C. H., & Dobson, A. P. (1986). Habitat Fragmentation in the Temperate Zone. In M. E. Soule (Ed.), *Conservation Biology: The Science of Scarcity and Diversity* (pp. 237–256). Sinauer Associates Inc.

Žvikart, Mateja. (2010). Uresničevanje varstvenih ciljev iz Programa upravljanja območij Natura 2000 v kmetijski kulturni krajini. *Varstvo Narave*, 24, 21–34.